

5 Ιανουαρίου 2015

Τ' Αστέρι του Βοριά

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Ο πολικός αστέρας διακρίνεται στο κέντρο περίπου των κύκλων που δημιουργούν διάφορα άστρα, σε αυτή την τραβηγμένη με ειδική τεχνική φωτογραφία του Joshua Bury (Πηγή: NASA)

Το Πολικό Άστρο, ή «Stella Polaris» ή απλά το αστέρι του βοριά σημαδεύει τον βόρειο ουράνιο πόλο γύρω από τον οποίο όλα τα άλλα άστρα περιφέρονται καθημερινά, είναι δε είναι το λαμπρότερο άστρο στον αστερισμό της Μικρής Άρκτου. Το “περίεργο” πάντως είναι ότι δεν θα χρησιμεύει αιώνια ως δείκτης του βορρά...

Κάνοντας προ ημερών μια βόλτα στη γειτονιά άκουσα να βγαίνει από κάποιο σπίτι μια από τις εξαίσιες μελωδίες του Μάνου Χατζιδάκι πλαισιωμένη από τους πανέμορφους στίχους του Νίκου Γκάτσου. Ψηλά στον ουρανό τα άστρα του χειμωνιάτικου ουρανού είχαν στήσει τον προαιώνιο χορό τους καθώς περιτριγύριζαν «τ’ αστέρι του βοριά».

Το άστρο αυτό είναι γνωστό με διάφορα ονόματα, αλλά η κύρια σημερινή του ονομασία βασίζεται στο γεγονός ότι σημαδεύει τον βόρειο ουράνιο πόλο γύρω από τον οποίο όλα τα άλλα άστρα περιφέρονται καθημερινά. Το Πολικό Άστρο, ή «Stella Polaris» για τους Ρωμαίους, είναι το λαμπρότερο άστρο στον αστερισμό της Μικρής Άρκτου, αν και ο Άρατος τον κατέγραψε με την ονομασία «Κυνόσουρα», ή ουρά του σκύλου.

Ο αείμνηστος καθηγητής Αστρονομίας Σταύρος Πλακίδης θεωρούσε ότι το όνομα αυτό ίσως να το πήρε από την νύμφη Κυνόσουρις η οποία ήταν η τροφός του Δία

στο όρος της Ίδης. Αναφέρει επίσης και άλλους ερευνητές οι οποίοι θεωρούσαν ότι η Μικρή Άρκτος ονομάζονταν Κυνοσούρα από το όνομα του ακρωτηρίου της Αττικής που βρίσκονταν ανατολικά του Μαραθώνα, επειδή οι ναυτικοί, πλησιάζοντας προς την ξηρά, έβλεπαν τα άστρα της Μικρής Άρκτου να λάμπουν πάνω από το ακρωτήριο αυτό.

Λέγεται ότι η Μικρή Άρκτος απέκτησε ξεχωριστή υπόσταση ως αστερισμός τον 6ο π. Χ. αιώνα από τον Θαλή τον Μιλήσιο, αν και πολύ παλαιότερα ακόμη οι ναυτικοί της ανατολικής Μεσογείου τον χρησιμοποιούσαν για τη νυχτερινή πλοήγηση των πλοίων τους. Πολύ αργότερα, στον Μεσαίωνα, ο αστερισμός βαφτίστηκε «Tramontana», που σημαίνει πέρα και πάνω από το βουνό, ενώ αργότερα το όνομα αυτό προσδιόριζε μόνο τον Πολικό. Από την ονομασία αυτή πήρε και τ' όνομά του ο παγωμένος άνεμος που έρχονταν από τον βορά και είναι, στη γλώσσα των ναυτικών, η Τραμουντάνα.

Κι όμως το άστρο αυτό δεν σημάδευε ανέκαθεν τον βορά. Την τιμητική αυτή διάκριση είχαν στο παρελθόν διάφορα άλλα άστρα και το ίδιο θα συμβεί και στο μέλλον. Λόγω μιας κυκλικής κίνησης που κάνει τον άξονα της Γης να ταλαντεύεται σαν μια σβούρα που είναι έτοιμη να πέσει, η γωνία με την οποία βλέπουμε τα άστρα από τη Γη αλλάζει. Για να συμπληρωθεί η κίνηση αυτή, που ονομάζεται «μετάπτωση των ισημεριών», χρειάζεται 26.000 χρόνια. Έτσι ο Βόρειος Ουράνιος Πόλος συνεχώς μετακινείται αργά αλλά σταθερά ανάμεσα στα άστρα του βορά, με αποτέλεσμα την αλλαγή του Πολικού Αστέρα δια μέσου των αιώνων.

Εκείνο το βράδυ οι στίχοι του Γκάτσου συνέχισαν να περιπλανιόνται πάνω από την γειτονιά ανάμικτοι με τις μυρωδιές του γιασεμιού, που έχει παραμείνει ανθισμένο παρά το δριμύ κρύο.

«Τ' αστέρι του βοριά θα φέρει ξαστεριά
μα σαν φανεί μέσ' απ' το πέλαγο πανί
θα γίνω κύμα και φωτιά,
να σ' αγκαλιάσω ξενιτιά...»